

nunkat, majd azt bevégezve, nótázva hazatérünk. Rossz idő esetén, vagy télen az iskola legnagyobb helyiségében rendezzük mesedélutánjainkat. Mindenkor vigyázzunk arra, hogy az szellős, levegős legyen.

A mesedélutánok anyagát nagy haszonnal felhasználhatjuk iskolai nevelő-oktató eljárásunkban, az ott hallott meséket, költeményeket, dalokat maguk a gyermekek is elmondhatják, az ügyesebbek rajzot készíthetnek róluk. A szabadban rendezett mesedélutánok felérnek egy-egy kirándulás értékével, ami nagyban elősegíti a tanító és gyermek viszonyának szorosabbra fűzését, a gyermeki lélek szabad megnyilatkozását a tanító előtt, ami minden nevelésnek alapfeltétele. Beszélgeszünk el ilyenkor a gyermekkel, érdeklődünk otthoni élete után, lássa a gyermek, hogy minden érdekel bennünket, ami vele történik. Ha ezt sikerül elérni, nevelő munkánk sokkal eredményesebb lesz, de olyan értékeket adtunk — fejlesztettünk — ki a gyermekben, amelyeknek az mindenkor nagy hasznát veszi. A gyermek szereti a mesét. És ha figyelembe vesszük azt, hogy hány gyermek nem kapja meg ma ezt a gyermeki léleknek annyira szükséges szórakozást, mikor szülei egész nap munkában, műhelyben, gyárban dolgoznak, akkor bizonyára teljes értékükben látjuk majd mesedélutánjaink hasznát és szükségességét. Adjuk meg a gyermekeknek azt, amit ma — a család és szülők helyett — az iskolának kell megadnia, hogy megmaradhasson a gyermek annak, ami: ártatlan, üde ember-palántának!

ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁS

I.

Közgazdasági alapismeretek

Isten legjelesebb teremtményének, az embernek ősi családi életét, vallási és erkölcsi fejlődését a Biblia mondja el. A természettudomány földünk kialakulását korszakokra osztja, ebbe a fejlődésbe helyezkedik el az ember is. Az anyaföld mindent megőriz az ember számára, mert magába rejti a legrégebb emberi alkotásokat is. Ezeket a kutató ember ismét napvilágra hozza, hogy a földben talált leletekből következtessen, magyarázza az ősök életét.

Svájcban, Franciaországban több barlangból szedték elő az emberi csontvázak mellett talált durva kőszerszözöket, melyek az őskori ember használati tárgyai voltak. Hazánkban a baráthegyi (Liptó-megye) és a haligóci (Szepes-megye) barlangokban bukkantak ilyen leletekre. Ezek igazolják, hogy az őskor emberének faoduktan, sziklaüregekben, barlangokban a természet adott rejtékhelyet, lakást. Táplálékát és ruházatát növény- és az állatvilágban kereste fel. Amíg ébren volt és láthatta veszedelmes ellenségét, a feléje rohanó vadállatot, addig megvédelmezte értelmi fel-

sőbbsége és ügyessége. Éjjel azonban, ha álomba merült, biztosítania kellett életét a vadállatok támadásai és az időjárás viszonyosságai ellen. Ezért huzódott barlangokba. Később már tudatos tervszerűséggel cölöpkunyhót épített a víz tükre fölé. Cölöp-építmények maradványai találhatók Svájcban a zürichi, nálunk pedig a Fertő-tó egyes kiszáradt részein. Ugyanitt találtak már szenet, sőt hamut is, amelyek azt bizonyítják, hogy az ember akkor már kitalálta a tűz élesztésének módját. A tűz kezelése a gazdálkodás újabb tudatos fokára juttatta a kezdetleges embert. Tűz által készíthette most már agyagból a kiégett cserépedényeit. Észrevette azt is, hogy a tűz az ércből kiolvasztja a fémeket és így ismerhette meg az első rézdarabot, amit hajlíthatott, kalapálhatott, sőt formába önthetett.

Foglalkozása leginkább élelmiszerének megszerzésére irányult, tehát eleinte csak halászott és vadászott. A borsodmegyei Szihalom község határában kőkorszakbeli dombosorok rejtegették a konyhahulladékok között talált kő- és csontszerszámokat, agyag- és cserépedényeket. Azóta e leleteknek se szeri, se száma. Ezek igazolják, hogy a tűz használata már ételeit is izesebbé tette, életmódját izlésesebbé változtatta. Értelmének fejlődése által mindig jobb fegyvert készíthetett életének megvédésére, vagy vadászati támadásaihoz.

Már a kőkorszakbeli leletek mutatják, hogy az ősember az állatot nemcsak ellenségének tekintette, hanem néhány állatfajt magához szoktatott és háziállattá szelidített. Vadászatai közben az apróbb állatokat: juhot, sertést, ludat kicsiny korától gondozta, tenyészthette maga körül. Építhetett nekik is menedékhelyet és etetgette azokat, hogy szaporítsa és ezáltal élelmiszerét biztosítsa. Amikor azután állatai eledelét megizlelte, a növénytermelést is megkísérelte és ezáltal földmiveléshez kezdett. Ekkor már a barlanglakást állandó lakóhellyel cserélte fel, melyet állatai számára is maga építhetett, hogy a zord téli időszakokra takarmányt gyűjthessen számukra. Ezek már a *takarékos gazdálkodás* jelenségei.

Az őskori ember lelkében már ott élt a szép iránti érzék is. Kőbaltákon, tőralaku eszközökön egyenes- és görbevonalu idomok rajzai — kőlapokon, korongokon mammuth, barlangi medve, rénszarvas stb. vésett alakjai láthatók. A bronzkori leletek között már egészen tetszetős alaku, csinosan vésett kar- és lábperecek, csatok, fibulák találhatók.

Az Isten eszméje is ott élt már az őskori ember lelkében, mert egyes sirleletekből a halhatatlanság, a tulvilági élet magasztos eszméjére következtethetünk. Az Orkney szigeteken (Anglia mellett) faragatlan nagy kövekből készült kőkamarákat, sírgödröket (dolmen) találtak ezerszámra, amelyek mindegyikében a csontváz mellett kő- és csonteszközök voltak, rendszerint az elhalt vadászeszközei. A gyermeksíroktan agyagból készült játé-

szereket: babákat, sipokat, lovacskákat helyeztek el, nyilván azzal a szándékkal, hogy kedves foglalkozásukat a tulvilágon is folytathassák. De tudjuk azt is, hogy élükre állított nagy sziklakövek-ből terjedelmes kört (kromlech) alakítottak ki, ahol istentiszteletre gyűlhetek össze, itt mutatták be áldozataikat a szellemeknek, akiket tiszteltek és hittek. Franciaországban, Angliában és másutt is sokféle sziklaemlékek (menhir) állanak, melyeket kiváló embertársaik megbecsülésére állítottak és hagytak hátra az utókornak érdemeik elismeréséül. Mindezek azt bizonyítják, hogy a családi élet alapja, az emberszeretet s az istenfélelem már az őskori ember lelkében is ott élt.

Igy mondja el a történelem a primitív ember családi és gazdasági életét. Megismerjük ebből az emberi munka keletkezését és célját. Az ember azért dolgozott, gazdálkodott, hogy életét, egészségét, családját, utódjait és fajtörzsét fenntartsa. Ezek mind *életszükségleteinek kielégítésére* irányultak. Megtaláljuk a primitív ember történetében a földmivelést és később külön foglalkozásként az ipart is. Gazdaságában tervszerű munkát végzett azzal is, hogy az erő kifejtéshez állatokat alkalmazott és ezekkel is dolgoztatott. Lelki szükségletei közé tartozott az istenfélelem és a gyermekszeretet, mert a sirgödrökben a tulvilági életre szánt gyermekjátékok és a felnőtt halottak használati tárgyai, ékszerei erre vallanak.

Ezek a történeti tények igazolják, hogy az ember már az őskorban is gazdálkodott. Gazdasági tevékenysége nem volt elszigetelt, mert még a kezdetleges fokon is megvolt a társas jellege. A műveltség emelkedésével azután a társas kapcsolatok egyre jobban kifejlődtek.

Életszükségletek. A földmives a szántóföldön, a munkás a gyárban, az iparos a műhelyben, a kereskedő az üzletben a bíró, a pap, orvos, tanító, hivatalnok stb. a saját munkakörében dolgozik, hogy fizikai (testi), vagy szellemi munkájával megkereshesse azokat a szükséges anyagokat, amikkel életét, testi épességét fenntarthatja. Minden embernek táplálékra, ruházatra, lakásra van szüksége és testét mosakodással, fürdéssel kell tisztán tartania, alvással pihentetnie, hogy egészsége megmaradjon. Nemcsak testünket kell azonban fenntartanunk, hanem lelkünk életét is gondoznunk kell. Így bánatunkban, szükségünkben, vagy más alkalmakkor az Istenhez fordulva imádkozunk, ha igazságtalanság ér bennünket, az igazságra vágyakozunk s azt keressük, ha szórakozni akarunk, társaságba megyünk, olvasunk, irunk, mind-ezek lelki javakat adnak. A lelki javak oly értékűek, melyek hiánya által a börtönbe zárt rabot is avval büntetik, hogy lelki szükségleteit nem gondozzák. Nem beszélgethet, nincs szabadsága, nem mehet társaságba, nem szórakozhat stb. *Életszükségleteinket tehát két csoportra osztjuk: testi- és lelki szükségletekre.* (Az erkölcsi szükségleteket = igazság, jóság stb. a szellemi szükségletekhez számítjuk.)

A *javak*. A kenyérkereső édesapa és a háztartást vezető édesanya azért fáradozik, hogy a családtagok ne nélkülözzenek, hanem megkapják a szükséges élelmiszereket, ruházatot, megfelelő lakást. Gyermeküket taníttatják, játékot, szórakozást szereznek nekik. *Azokat a dolgokat, amelyek szükségleteink kielégítésére valók, javaknak, jószágnak nevezzük.* (Régen a marha, jószág volt a vagyón fokmérője: pl. sok marhája van.)

Testünk fenntartására szükséges dolgokat *testi (anyagi) javaknak*, a lelki életünk gondozására szükségeseket pedig *lelki (szellemi, erkölcsi) javaknak* nevezzük. Testi javak pl. az étel, ital, ruházat, lakás stb. Lelki javak: a könyv, zene, iskola, templom, jótékonyosság, színház stb.)

Felhasználás szerint is csoportosíthatjuk a javakat: a levegőt, napfényt, vizet *szabad javaknak* nevezzük, mert ezeket — ahol a természet megadja — bármikor szabadon megszerezhetjük. Valamikor a gazdátlan föld és az erdők fája is szabad jószág volt. Amikor azonban a föld benépesült, ezeket a javakat is az emberek csak fáradságos munkával szerezhették meg és ezáltal váltak *gazdasági (kötött) javakká*.

Ismét más szempontok szerint külön csoportba tartoznak azon javak, amelyeket közvetlenül táplálkozásunkra, életünk fenntartására fordítunk, ezek *fogyasztási javak*, ilyenek pl.: az élelmiszerek, ruházatunk stb., vannak azután olyan javak, amiket hasznos tárgyak (új javak: előállítására) elkészítésére használunk, ezeket *termelési javaknak* nevezzük. Ilyenek pl. a különböző szerzőszámok, gépek és a különféle ipari nyersanyagok = fa, szén, vas, gyapjú stb.

A *javak hasznossága és értéke*. A piacon, ipari műhelyekben és kereskedelemben mindig csak azokat a javakat keressük és vásároljuk, amelyekre éppen szükségünk van, mert ezeket *használhatjuk*. Addig használjuk az egyes javakat, amíg alkalmasak arra, hogy szükségleteinket kielégítsék. Az orvosságot csak betegségünk alatt, a piros tojást húsvétkor, a gyászruhát csak kegyeletünk ideje alatt használjuk. A jószág minden változás nélkül is elvesztheti hasznosságát, ha szükségleteinket már nem elégíti ki. *Hasznosságnak mondjuk tehát a javak alkalmasságát arra, hogy szükségleteinket kielégítsék.*

A javakat vagy gazdaságunkban használjuk fel, vagy helyettük más jószágokat cserélünk. Eszerint becsüljük, vagy értékeljük a javakat. A javak értéke ennél fogva kétféle lehet: *használati és csere-érték*. A használati értéket az emeli, vagy csökkenti, hogy a javakat életszükségleteink kielégítésére okvetlenül be kell-e szereznünk, vagy sürgősen nincs rájuk szükségünk. A javak csere-értékét pedig az teszi drágává, vagy olcsóvá, ha előállításuk, vagy megszerzésük nehezen, vagy könnyen megtörténhet-e.

A *gazdálkodás*. Általában csak a földmívelést szokás gazdálkodásnak nevezni. Csakhogy a munkás, az iparos, a kereskedő,

orvos, pap, hivatalnok s a többi ember is gazdálkodik ám. Mindenki megszerzi a szükséges javakat, ezeket felhasználja és készletre összegyűjti. Nemcsak ma éhes az ember, ezért gondolni kell a holnappal és a jövővel is. Nemcsak ma kell ruha, cipő stb., hanem máskor is, ha melegebb idő van, könnyű, szellős ruhában járunk, ha hidegebb, akkor melegebbe öltözünk, nehogy megfázzunk. Esőben még esőernyőt, vagy esőkabátot is hordunk, nehogy betegek legyünk. Ezért kell a megszerzett javakkal gazdaságosan, takarékosan bánni és azokat számítással fogyasztani. Az eltartható javakat ezen kívül még gondosan meg is kell őriznünk. Az elfogyasztás és elhasználás közben is takarékoskodnunk kell, mert később sajnálhatjuk, hogy javaink hamar elfogytak, vagy elpusztultak. A megtakarított javakból készletet gyűjthetünk magunknak, ezt azután később másra használhatjuk fel. *A gazdálkodás tehát olyan tevékenység, mely a javak megszerzésére, felhasználására és készletgyűjtésre irányul.*

A gazdaság. Minden embernek megvan a saját gazdasága. Így számítjuk az ember javainak összességét, tehát az iparos műhelyét, annak felszerelését, a földmives földjét, vetőmagkészletét, könyveit stb. *Gazdaságnak nevezzük az ember egész jószágkészletét és tervszerű berendezését.* (A gazdálkodáshoz szükséges javak és eszközök összessége.)

Minden ember gazdaságának két része van. Az egyik a *háztartás*. Itt gondoskodunk a szükségletek közvetlen kielégítéséről, vagyis a javak elfogyasztásáról. Megfőzik, megsütik az edelt, takarítják a lakást, megvarrják a ruhát, kimossák, vasalják a fehérneműt, elteszik tőle az ételneműeket stb. A gazdaság másik része a keresetre való berendezés. Ezáltal új javakat, értékeket állítanak elő, vagy a javak megszerzésére való pénzt szerzik meg. Ez a *kereseti gazdaság*. A földmives a földjén és állatai között, az iparos a műhelyében, a kereskedő üzletében, az orvos rendelőszobájában és a betegek mellett, a tanító az iskolában tanítással keresi meg kenyerét. A háztartást a családanya, a kereseti gazdaságot rendszerint az apa vezeti.

A gazdaságosság. A jól megmunkált földön az ügyes kertész előbb egy korábban és utóbb egy későbbben érő növényfajta termését is elő tudja állítani és értékesíteni. Ismeretes az is, hogy a családapa azzal a tervvel veszi meg iskolábajáró gyermeke tanszerait és könyveit, hogy ezeket majd annak öccse, huga is használhassa. *A tervszerűen gazdálkodó ember arra törekszik, hogy minél kisebb áldozattal, minél nagyobb hasznot érjen el. Ez a gazdaságosság elve.*

Közgazdaság. Az emberek gazdasági tekintetben egymásra vannak utalva. A kereskedő éppen úgy, mint a tisztviselő a tejet a földmivestől, a lisztet a kereskedésből, a húst a mészárosától, hentesétől, a ruhát a szabótól stb. szerzi be és csak úgy tud megélni, ha ezek öneki szolgálatára vannak. Éppen így, ha betegek

vagyunk, az orvoshoz fordulunk, ha házat akarunk építtetni, mérnökhöz megyünk. Az iparos eladja csinált áruit. A vevő neki pénzzel fizet s a pénzen azután megveszi azt, amire neki és családjának éppen szüksége van. Így azután mindenki csak akkor tud megélni, ha mások gazdasága segít rajta, viszont ő meg segít másokon. A községek, városok lakói és a nemzet egyes tagjai egymásra vannak utalva. De az egyes országok sem lehetnek meg egymás nélkül, ezek is egymásra vannak utalva. Ha valamilyen anyag, vagy áru nálunk nincs, azt idegen országból hozzuk be, viszont mi kiviszünk olyan árut, amit más országban nem termelnek, vagy készítenek. Az egyes emberek, vidékek, országok gazdasága szoros kapcsolatban van egymással. *Az embereknek egymásra utalt gazdaságai együtt alkotják a közgazdaságot.* A közgazdaság csak akkor virágozhatik, ha a különböző foglalkozású emberek kölcsönösen támogatják egymást, hiszen szükségleteink kielégítése tekintetében egymásra vagyunk utalva.

Közgazdaságtan. A közgazdaságtan az a tudomány, amely foglalkozik a javak termelésével és előállításával, azok fogyasztásával, a termelőt és fogyasztót összekötő kereskedelemmel, a jövedelem megoszlásával. E szerint a közgazdaságtan foglalkozik:

1. A termelés ágaival.
2. A fogyasztással.
3. A forgalommal és intézményeivel.
4. A jövedelemmegoszlással.

Ezekről részletesebben következő előadásainkban szólnak.

(Folytatjuk.)

(—)

A gázharc módjai

II.

Harcszabályzatunk a technika mai fejlettségére épült. A technika azonban rohamos léptekkel halad s útjában megállás nincs. Számolnunk kell azzal, hogy a holnap oly műszaki megkeleteseztet hozhat, melyek rést ütnek a harcászati eddigi elvein. Számolnunk kell a jövő háborújában a gőzzel, villannyal, elektromágneses sugarakkal, gázzal stb. Különösen nagy és fontos szerepet fognak játszani a kémiai anyagok, melyek már az elmúlt világháború vége felé nagy teret hódítottak s azóta állandó kísérletek tárgyai és „igen szép jövőt” ígérnek. Ezek között első helyet foglalt el, ugynevezett trónvárományos: a gáz.

A gázharc eljárás módozatai igen változók. Eddig ismeretesek:

1. fuvó eljárás,
2. lövő eljárás, tüzérségi gázgránátokkal,
3. vető eljárás, aknavetők és gázvetőkkel,